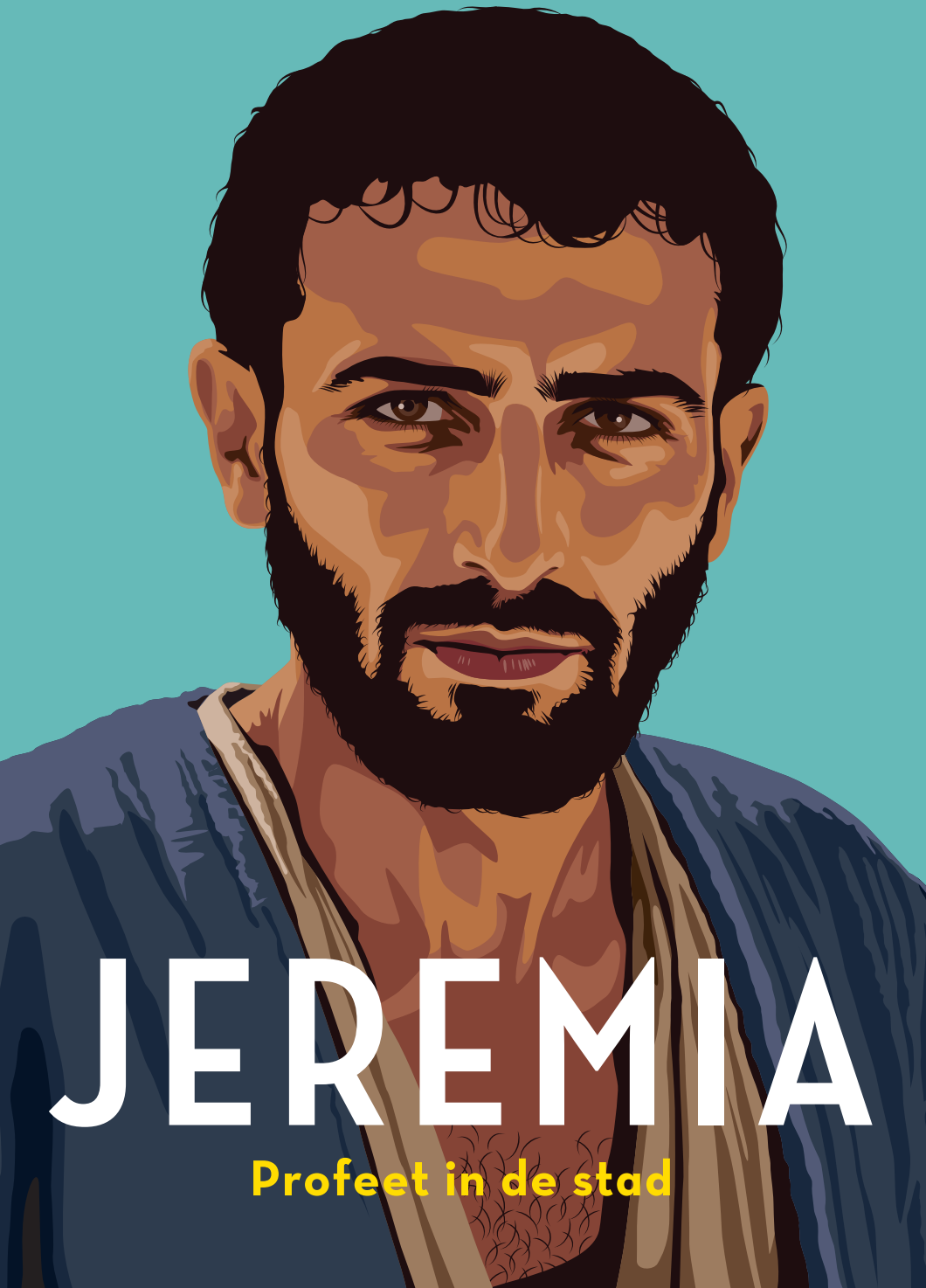

PIETER L. DE JONG

JEREMIA

Profeet in de stad

Pieter L. de Jong

JEREMIA

Profeet in de stad

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

EEN NIET-VERLANGDE ROEPING

Lezen: Jeremia 1:1-3

Hier volgen de woorden van Jeremia, de zoon van Chilkia, afkomstig uit een priestergeslacht uit Anatot in het gebied van Benjamin.

Jeremia 1:1

Veel bijbellezers zullen bij de profeet Jeremia meteen denken aan het beroemde schilderij van Rembrandt: een oudere man die zwaar depressief tegen een pilaar – of is het een stuk stadsmuur – aan hangt, zijn linkerarm onder zijn hoofd. De elleboog rust op een foliant waarop Rembrandt meende *Bibel* te moeten schrijven. Om hem heen gouden vaatwerk, achter hem de brandende tempel. De man is een en al burn-out en treurigheid. De naam Jeremia is een ander woord voor klagen geworden, jeremiëren. Rembrandt typeert hem als totaal verslagen, stil, onder de indruk, verbijsterd door de rokende puinhopen van de stad. Het is 586 v.Chr.: Jeruzalem wordt ingenomen door de Babyloniërs en in brand gestoken. Daarover mag je geen illusies maken, dat moet heel vreselijk geweest zijn. Jeremia – die vaak aan woorden geen gebrek heeft – is aan het eind van zijn Latijn.

Dit portret van Rembrandt zet je een beetje op het verkeerde been. In 586 v.Chr. – het jaar van de ballingschap – is Jeremia 64 jaar. Hij was zeker een mens met veel emotionele hoogte- en dieptepunten, vooral dat laatste. Maar ook een heel betrokken en actief mens. Het bijbelboek waarop zijn naam staat, omvat ruim veertig jaar van zijn optreden als profeet in Jeruzalem. Het vertelt ook nog over hem in de periode na de verwoesting van Jeruzalem. Het gaat zelfs nog even verder na zijn dood. Het boek is bijna helemaal geschreven door zijn vriend en kompaan Baruch, een bekend man onder de schrijvers in de stad. Bij veel preken en impressies bediende Jeremia zich van een knappe, poëtische stijl. Het zijn een soort protestlieders die hij op straat eindeloos liet horen. Een dichter, een zanger, een singer-songwriter, een profeet.

Jeremia is van geboorte geen Jeruzalemmër. Hij is afkomstig uit het dorp Anatot. Dat ligt zo'n vijf kilometer ten oosten boven Jeruzalem. Jeremia werd ongeveer 650 v.Chr. geboren. Van zijn jeugdijaren weten we niets. Die zullen geweest zijn als die van zoveel kinderen en jongeren in die tijd op een dorp. Overigens waren het tijden waarin er altijd wel hier of daar een oorlog woedde. Dorpen als Anatot werden bevolkt door plattelanders, kleine boeren, mensen uit de regio. Anatot was wel een bijzonder dorp. Het was sinds de intocht in het Beloofde Land een van de priestersteden geweest (Joz. 21:18). In Anatot zal die traditie niet vergeten zijn. Er woonden nog steeds priesterfamilies. Ook Jeremia kwam uit een priesterfamilie. Zijn vader heette Chilchia. Kennelijk was hij niet de eerste de beste. In Jeruzalem had hij in Jeremia's jonge jaren de leiding; hij was hogepriester en stond in direct contact met de koning en diens adviseurs.

Toen Jeremia 24 jaar oud was, ontving hij een regelrechte roeping van God om als profeet van God te gaan optreden.

Met deze roeping had hij niet gerekend. Een roeping als priester lag meer voor de hand. Heel vaak heb je de neiging het patroon van je vader of moeder te volgen. Dat beroep ken je van binnenuit en onwillekeurig ga je ook dat spoor. Een profeet heeft ook een heel andere roeping dan een priester. Voor priesters zijn er min of meer vaste opleidingseisen. Tentamens en examens. Bepaalde competenties die je moet aanleren. Het was een bekende opleiding.

Voor profeet was die er niet. Profeten zijn daarom ook haast altijd eenzame figuren. Hun werk bestaat uit opsnuiven wat er in de samenleving en de politiek speelt, kritische columns en liederen schrijven, lezingen houden waarin niets en niemand wordt gespaard. De dingen bij de naam noemen. Profeten zaten nergens in een kerkenraad of bestuur, ze behoorden tot de mensen die heel vaak kritiek hadden op de bestuurders in de cultus (de kerk) en het gedrag van priesters in de tempel. Met de bestuurders van de stad, de koning en zijn hofhouding en adviseurs, waren ze al helemaal geen vrienden. Integendeel. Ze namen geen blad voor de mond, maar lieten hun kritische stem horen over alle mogelijke wantoestanden, als ze die op last van God signaleerden. Hun moreel kompas bestond uit Gods verbond met Abraham en Gods geboden volgens Mozes.

Het is dus begrijpelijk dat Jeremia schrok en automatisch een stap terug deed toen de stem van God *senkrecht von oben* tot hem kwam. Je kon beter priester zijn dan profeet. Minder kwetsbaar, minder eenzaam. Vaak hadden priesters een gezin. Priesters hadden een zekere afstand tot de koning en het bestuur, maar ze hadden wel contact en genoten respect. Een profeet raakte vaak met iedereen in conflict. In de ogen van gewone mensen was hij of zij een ruziemaker. Een dwarsligger en een rare kwibus. Koningen waren zelden gesteld op profeten als Jeremia, die hun gezag direct aan God ontleenden. ‘Zo zegt de HEER...’

Voor koningen was het een reden om zelf een aantal mensen in dienst te nemen – een soort ambtenaar-profeten – die zich moesten bekwamen in alle issues die speelden in de politiek, het bestuur en de samenleving. Ze werden betaald om de koning te helpen bij visieontwikkeling en te verdedigen in confrontaties met een profeet van de HEER. In de ogen van een profeet als Jeremia waren dat valse of leugenprofeten. Ze werden betaald door de koning om recht te praten wat krom is. Spindoctors. Onder hen had Jeremia geen vrienden. Integendeel. Een aantal keren belandde Jeremia door hun toedoen in de gevangenis.

Jeremia was een profeet op wie niemand jaloers hoeft te zijn. De mensen van het establishment in Jeruzalem, gevormd door de koning, zijn gevolg, diverse bestuurders en ambtenaren, en mensen uit belangrijke families, hadden een grote hekel aan mensen als Jeremia. Voor hun gevoel was Jeremia zoiets als een lastige, onafhankelijke onderzoeksjournalist, iemand die van alles aan het licht bracht over bestuurders, op ontwikkelingen en trends wees en waarschuwde, heel veel waarschuwde. Met een groot charisma van God om die ontwikkelingen helder te duiden en te laten zien waar een en ander op zou uitlopen... als men niet luisterde.

Als je als profeet uit Anatot komt, zijn er waarschijnlijk ook een paar dingen die je leven van jongs af mede bepaald hebben. In de eerste plaats ben je opgegroeid op het platteland. Zulke mensen leven dicht bij de schepping en de bedoelingen van de Schepper. En dicht bij de oude, gelovige tradities van het verbond met Abraham, de bevrijding uit Egypte, de geboden van God volgens Mozes en de intocht in het Beloofde Land. Jeremia's vader was priester, hij groeide op in een orthodox gezin, zouden we nu zeggen. In vroeger jaren moet Anatot een stad geweest zijn, er zijn zelfs restanten van muren gevonden.

Maar dat was lang geleden. Anatot was een dorp, en in Jeruzalem was je in de stad. In Anatot woonden voornamelijk kleine boeren die aan mensen in de stad pacht moesten betalen. Ze waren alle dagen aan het ploeteren om een beperkt aantal elitemensen in de stad te voorzien van eten en drinken, alle mogelijke luxe, dure kleren, en noem maar op. In de straten van de stad was er veel sociaal onrecht, mensen werden uitgebuit door de elite, er was volksreligie en zogenaamd verlichte, elitaire religie – zoals in alle tijden in steden het geval is.

Op het platteland was veel armoede. In Anatot zal men geen groot vertrouwen gehad hebben in de stad. Met dat sentiment zal Jeremia opgegroeid zijn. In zijn preken kun je erop wachten dat hij uit zijn slof schiet. In zijn optreden herinnert Jeremia vaak aan Mozes. Aan het verbond van God, aan de beloften en geboden. Zegen en vloek. Hij identificeert zich min of meer met Mozes. Had Mozes niet een keer gezegd dat er 'een profeet zoals ik' zou opstaan? Was dat Jeremia?

Een ander aspect dat in Jeremia's ontwikkeling een rol zal hebben gespeeld, is dat de priestertraditie van Anatot inder tijd door koning Salomo min of meer was gediskwalificeerd. Salomo had de priester Abjatar bij zijn start als koning ontslagen als priester van de HEER in Jeruzalem en hem naar huis gestuurd, naar Anatot (1 Kon. 2:26-27). Abjatar, die met David zoveel vervolging en narigheid had gedeeld. 'Je bent eigenlijk een kind des doods', had Salomo toen gezegd, omdat Abjatar in de slag om de troon Adonia had gesteund. Met andere woorden: de priester Abjatar was gedumpt in Anatot. Op een dorp vergeten de mensen zo iets niet snel. Hoeveel sympathie en geloof zal men in Anatot nog gekoesterd hebben voor de koninklijke familie van David en de hele klik om hen heen in het paleis in Jeruzalem?

Anatot ligt net niet in Juda, maar in Benjamin. Daar leefde ook de traditie van koning Saul. Elke profeet van God had een

heel kritische blik richting het establishment in Jeruzalem, maar van een profeet uit Anatot en de regio Benjamin is dat zeker te verwachten. De mannen van Anatot stonden ook niet bekend als meegaand. Op een bepaald moment bedreigden ze Jeremia zelfs, die maar net aan hun boerengeweld weet te ontkomen (Jer. 11:18-23). Was de profeet te stads geworden?

Jeremia is een mens die zich geweldig kan opwinden. Waar Jeremia is, gaan de emoties hoog. Hij trekt zich de dingen erg aan, met als gevolg dat hij vaak diep in de put zit. Dan beklagt Jeremia zich uitvoerig bij God en beschuldigt Hem zelfs van ontrouw aan hem. Dat neemt hij even later weer terug en gaat weer voor zijn roeping. Maar meer dan eens wordt het Jeremia te veel. Ook omdat hij zich niet aan zijn roeping kan onttrekken. Diep voelt hij zich verbonden met Jeruzalem en Juda, maar ook nog steeds met de restanten van Israël en Samaria (verwoest in 722 v.Chr.).

In Jeruzalem moet Jeremia onder de priesters en levieten veel mensen hebben gekend. Om hem heen groepeerde zich gaandeweg ook een aantal mensen die zijn mening deelden, namelijk dat God bezig was zich los te maken van het volk. Dat het lot dat Samaria en Israël had getroffen ook Jeruzalem zou treffen. Onder deze mannen is Baruch voor Jeremia de belangrijkste. Baruch hoorde bij de afdeling 'schrijvers': mannen die konden schrijven en daardoor een bepaald intellectueel niveau hadden. Een aantal van hen sympathiseerde met de profeet uit Anatot en sprong voor hem in de bres.

Samengevat: Jeremia is een profeet uit een traditioneel orthodox milieu. Hij werd geroepen naar de stad als profeet van God in een tijd dat Jeruzalem als stad van God heel kwetsbaar was en vrijwel geen toekomst meer had. Wat was zijn rol, wat is zijn verhaal?

*Waarom moest ik uw stem verstaan?
Waarom, Heer, moet ik tot U gaan
zo ongewende paden?
Waarom bracht Gij die onrust mij
in 't bloed – is dat genade?*

*Gij maakt mij steeds meer vreemdeling
Ontvreemdt Ge mij dan, ding voor ding,
al 't oude en vertrouwde? O blinde schrik, –
mijn God, mag ik
niet eens mijzelf behouden?*

Ad den Besten (Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk 941:1-2)

2

ANGST VOOR HET ONBEKENDE

Lezen: Jeremia 1:4-19

*Ik riep: ‘Nee, HEER, mijn God! Ik kan het woord niet
voeren, ik ben te jong.’*

Jeremia 1:6

Het is het jaar 626 v.Chr. als de stem van God op een dag Jeremia overvalt. Het is een verbijsterende ervaring. Jeremia vertelt ons niet wat hij op dat moment aan het doen was, of hoe die roeping precies verliep. Was het een droom? Een visioen? Volgde hij de opleiding voor priester? Was hij in gebed? Was het een innerlijke stem? Er staat alleen maar: ‘De HEER richtte zich tot mij.’ Dat voelt heel direct.

Vooraf wat God tegen hem zegt brengt hem van zijn stuk. ‘Ik heb je tot een profeet voor alle volken gemaakt. Eigenlijk voor je geboorte had Ik je al op het oog, en je voorbestemd en toegewijd voor de bijzondere dienst van profeet.’ Op het eerste gehoor kan dat voor ons misschien positief klinken. ‘Eervol’, zeggen mensen vaak als ze gebeld worden met de mededeling: we hebben jou uitgekozen! Heel eervol. En als je ergens dominee bent op een dorp en een kerkenraad uit de stad belt je op een avond met de boodschap: wij willen op u

een beroep uitbrengen, u bent het geworden, dan voelt zo'n boodschap meestal heel goed. (Dat duurt overigens niet lang.)

Maar van enig positief gevoel is bij Jeremia geen sprake. Geen moment. Kennelijk beseft hij meteen wat deze bijzondere roeping betekent. Als door een wesp gestoken schreeuwt hij: 'Nee, nee, alstublieft niet, HEER!' Zijn verweer is simpel. Hij zegt: 'Ik kan dat niet.' Concreet: Ik kan het woord niet voeren, ik ben geen spreker. En spreken, roepen, waarschuwen is wat je als profeet vaak moet doen. Overigens niet altijd met de mond, vaak ook door bepaalde handelingen die de aandacht trekken. Stille, symbolische opvoeringen. Franciscus van Assisi moet eens gezegd hebben: 'Verkondig het evangelie op alle manieren, desnoods met woorden.' Maar de *vox humana* is als profeet toch wel je belangrijkste register. 'Op dat punt,' zegt Jeremia, 'ben ik erg zwak. En nog iets: ik ben veel te jong voor zo'n verantwoordelijke roeping. Wat weet ik nu precies? Hoeveel ervaring heb ik? Vrijwel niets. Ik ben te jong.' Maar God zegt tegen hem: 'Zeg niet: "Ik ben te jong!"'

Kennelijk is 'te jong' bij God geen geldig argument. In het begin van het evangelie is er een priester, Zacharias, die tegen God zegt dat hij 'oud' of 'te oud' is om nog iets te kunnen betekenen voor God. Dat accepteert God ook niet. Hoor je Gods stem, dan kun je maar beter niet over je leeftijd beginnen. Hoe jong was Jeremia trouwens? Het woord dat wordt gebruikt, betekent vaak 'jongen'. Dan denk je aan een tiener. Maar het kan ook 'jonge man' betekenen. Jeremia heeft in elk geval nog niet veel werk- en levenservaring, is niet getrouwd, heeft geen gezin. Kortom: hij voelt zich te jong! Zeker voor de taak van een profeet. Het liefst duikt hij weg. Heel menselijk. Het is mooi als je uitverkoren wordt, maar in de praktijk is dat haast altijd een zware opgave. Jeremia heeft wel iets van Mozes. Die was

weliswaar helemaal niet meer zo jong, maar zei ook in eerste instantie: 'Ik ben geen spreker.' Verkiezing is een gave, maar ook een opgave. Een loven, vooral een sloven. Een liefde, vooral een last. Zeg niet zo snel van het beroep van een dominee: 'Dit is het mooiste beroep van de wereld.'

Maar de HEER stelt Jeremia meteen gerust. 'Wees niet bang,' zegt Hij, 'Ik zeg waar je heen moet. En voel je je bedreigd? Ik sta achter je.' Vervolgens strekt Hij zijn hand uit en raakt even Jeremia's lippen aan. Woorden van God vullen zijn hart. 'Let op,' zegt God, 'Ik geef je volmacht om alle koninkrijken en volken aan te spreken. Wees niet bang, maar Ik zeg je meteen: het wordt uitrukken en verwoesten, vernietigen en afbreken. Gelukkig ook bouwen en planten, maar vooral afbreken.'

Er zit veel geweld in die woorden. Uitrukken, dan is je tuintje naar de haaien. Verwoesten is gewoon kapotmaken en vernielen. Hiermee wilde God vooral de bestuurders en leiders van het volk, de priesters en de koning in Jeruzalem, aanspreken. Hun moet Jeremia met woorden van God elke illusie ont-nemen dat het goed komt met de stad. Dat hij ook zal bouwen en planten komt wat achteraan, hopelijk komt hij daar ook aan toe. Dat zijn acties geleid door liefde en hoop. Jeremia hoor je nu niets meer zeggen. Kennelijk laat hij het gebeuren. Zijn lippen zijn aangeraakt. Het gaat nu om de woorden van God, niet van hemzelf.

Een paar dagen later heeft Jeremia weer zo'n ervaring. Is hij buiten bezig in de tuin? Opnieuw hoort hij de stem van de HEER. De HEER roept hem bij zijn naam: 'Jeremia.' Dat kan niet missen. 'Jeremia, wat zie je?'

'Ik zie een amandeltwijg,' zegt hij. Dat is een struik die zo ongeveer als eerste in het voorjaar uitbot. Een vroege bloeier dus.

‘Dat zie je goed’, zegt de HEER. ‘Zo zeker als die amandeltwijg uitbot, zo zeker zal Ik mijn woorden doen opkomen. Voor alles en iedereen uit. Ik waak over mijn Woord. Terwijl alles en iedereen nog slaapt, ben Ik al opgestaan en aanwezig.’ En nog iets: ‘Zie je die gloeiend hete kookpot?’ Blijkbaar stond Jeremia in de buurt van een vuurtje met daarop een kookpot met gloeiend heet water. Een pot met een ronde bodem die wat naar voren is gezakt zodat het water van boven – het noorden – naar beneden loopt over de rand. De HEER zegt: ‘Vanuit het noorden zal het land en de stad overstromd worden met onheil voor alle inwoners.’

Deze profetie is Jeremia nooit vergeten. Heel zijn leven betekende ‘het noorden’ de richting waarvan dreiging uitging. Uit het noorden kwamen de Assyriërs en vervolgens de Babyloniërs. Uit het noorden kwamen ook nog een paar kleine lastige volken. De HEER zegt: ‘Ik roep ze zelf... Ik voltrek het oordeel over de inwoners van Juda. Ze hebben Mij verlaten. Ze zijn alle mogelijke goden gaan dienen met wierook en wat niet al. Jeremia, maak je klaar, ga hun dit zeggen. De koning, de leiders van Juda, de priesters en het volk. Ze zullen heel kwaad op je worden, maar wees niet bang: Ik sta naast je en achter je. Ik maak je tot een ijzeren zuil, een bronzen muur. Wie jou bedreigt, zal dat snel merken. Je komt uit een dorp? In de stad geef Ik je ijzeren benen.’

*Daar komt de man uit Anatot,
hij deelt de woorden uit van God:*

*hoor het woord des HEREN:
wij moeten ons bekeren.*

*Maar niemand luistert naar zijn stem
in heel Jeruzalem.*

Hanna Lam (*Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk* 177:1)

Jeremia behoort tot de vier grote profeten uit het Oude Testament. Afkomstig uit een dorp in de regio wordt hij door God naar Jeruzalem geroepen. Jeremia maakt diverse koning-bestuurders mee zonder visie, geloof, durf of moed om naar de profeet te luisteren en te doen wat God van hen vraagt. Daarom wendt God zich steeds meer van de stad af. Voor Jeremia is het vrijwel steeds preken tegen de klippen op. Jeruzalem lijkt verloren. Zelfs als de stad afbrandt, willen de overgebleven mensen niet naar zijn woorden luisteren. Is Jeremia's profetische opdracht mislukt?

In deze toegankelijke, haast meditatieve biografie, brengt Pieter L. de Jong de bijbelse boodschap van Jeremia verfrissend dichtbij. Jeremia is een intrigerend mens, met uiteenlopende emoties en een groot hart voor God en zijn volk. Leer deze bijzondere profeet kennen en laat je verrassen door de inspiratie die nog altijd van hem uitgaat.

ISBN 978 90 435 4241 8 • NUR 700

